

Bárdoly István and Haris Andrea, eds., *A Falkutatás elmélete és gyakorlata a műemlékvédelemben* (Budapest: RÉKE, 2020), 256 p.

Volumul de față privește o modalitate de investigare a patrimoniului construit, anume cercetarea de parament (*falkutatás*), văzută dintr-o perspectivă istorică și interdisciplinară complexă. În literatura maghiară, denumirea *falkutatás* a început să fie întrebuițată începând din anii '50. A fost acceptată și a devenit uzuală cu anul 1961, ajungând să descrie o metodologie interdisciplinară dezvoltată în mod empiric de istoricii de artă din Ungaria în a doua parte a secolului XX.

Titlul volumului s-ar traduce în limba română drept *Teoria și practica cercetării de parament în protecția monumentelor*. Motivația publicării sale de către Régi Épületek Kutatóinak Egyesülete, RÉKE (Asociația Cercetătorilor Clădirilor Vechi) se leagă de nevoia actuală a unui grup important de specialiști de a face mai bine cunoscute specificul și necesitatea acestei metodologii de lucru. În ultima jumătate de secol, metoda a fost însușită de tinerii experți în mod practic, dar desființarea direcției pentru monumente intervenită în Ungaria anului 2012 și lipsa unui mediu instituțional adecvat formării specialiștilor au făcut imposibile transferul cunoștințelor și expertizei acumulate. Deoarece termenul nu este menționat de legea monumentelor în vigoare, acesta a fost și este adesea folosit greșit, făcând referire doar la studiul stratigrafic realizat de restauratori.

RÉKE a fost înființată în anul 2009 de un grup de istorici de artă, arheologi, arhitecți și restauratori care activează în domeniul protecției monumentelor, cu scopul cercetării, păstrării și valorificării valorilor culturale, istorice și artistice ale patrimoniului construit¹. Gruparea multidisciplinară și-a asumat totodată susținerea organizațiilor, a proprietarilor, a utilizatorilor care poartă grija patrimoniului construit. RÉKE dorește, de asemenea, să înlesnească răspândirea, dezvoltarea și întrebuițarea metodelor de cercetare moderne, respectiv să colaboreze cu organizații profesionale și non-guvernamentale din domeniu, atât în plan național cât și internațional. Pentru a îndeplini aceste scopuri, asociația organizează ateliere pentru prezentarea și dezbaterile unor studii de caz și a metodologiei aplicate. Prelegerile conferințelor tematice anuale sunt publicate în volume cu format tipărit, care apoi sunt puse la dispoziția publicului larg și în format digital. Subiectele prezentate (inventarul de valori, spațiile liturgice și valoarea lor patrimonială, respectiv cercetarea de parament) sunt tratate atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Cercetarea de parament (magh. *falkutatás*, eng. *building fabric investigation*) este o metodă de investigare a patrimoniului construit, parte din ceea ce se numește *Bauforschung* și *Building Archaeology* în terminologia internațională, care vizează

¹ Vezi: <http://epuletkutatas.blogspot.com>.

cunoașterea cât mai amănunțită a clădirilor istorice, punerea în evidență a valorilor estetice, arhitecturale și istorice ale acestora. Pornind de la ideea că pe lângă izvoarele vizuale și cele scrise clădirea istorică în sine reprezintă cea mai importantă sursă de informații, această abordare oferă o metodologie multiperspectivică pentru a descifra cât mai multe informații codificate, păstrate în zidăriile clădirilor istorice.

Volumul de față cuprinde nouă studii de specialitate derivate din prelegeri prezentate cu ocazia conferinței anuale organizate de asociația RÉKE în 27 februarie 2020 pe subiectul cercetării de parament. Cele nouă prelegeri sunt urmate de zece studii de caz, care rezumă în mod succint principalele concluzii ale unor cercetări ample de monumente din Ungaria și din Transilvania (Gilău, Alba Iulia, Cluj).

Primul studiu, scris de istoricul de artă Pál Lővei, prezintă formarea și evoluția metodologiei cercetării de parament în Ungaria începând de la mijlocul secolului al XIX-lea până în zilele noastre. Inițial, în perioada de început a protecției monumentelor, sarcina cercetării clădirilor istorice a revenit arhitecților implicați în restaurarea lor. După Al Doilea Război Mondial au luat parte la proces din ce în ce mai mulți arheologi. Iar odată cu implicarea unei noi generații de istorici de artă în anii '50, precum András Gergelyffy sau Ferenc Dávid (cărui i se dedică volumul prezentat), cercetarea monumentelor a căpătat o perspectivă nouă, preponderent istorică. Istoricii de artă au preluat o parte din metodele arheologiei pentru a interoga construcțiile istorice.

Arheologul Miklós Rácز investighează punctele de conexiune, asemănările și diferențele dintre metodologia aplicată în Ungaria și practica cercetării de parament din Europa Centrală. Prezentarea pornește de la întrebări practice (este sau nu cercetarea de parament arheologie?) punctând în continuare probleme preponderent practice.

Istoria cadrului legislativ este prezentată de András Fülöp. Arheologul schițează procesul de schimbare a legilor în ultimele două secole, prezentându-le trăsăturile generale cu scopul de a crea un context de înțelegere pentru conținutul variabil al documentațiilor arhivei de cercetare „ produse ” în ultimii douăzeci de ani.

Studiul semnat de Márta Velladics prezintă diversele posibilități de exploatare a surselor scrise și a celor vizuale în cercetarea de parament. Istoricul de artă subliniază faptul că informațiile obținute din analiza filologică a surselor arhivistice, respectiv din examinarea științifică a surselor vizuale, pot influența în mare măsură direcția cercetării invazive – cantitatea, poziția și dimensiunea sondajelor cercetării. În continuare, Velladics prezintă principalele categorii de surse scrise și vizuale, respectiv cele mai importante colecții publice din Ungaria care servesc ca punct de pornire în culegerea informațiilor istorice.

Ideea că monumentele și clădirile istorice reprezintă un grup de izvor material, încă nu este suficient de înrădăcinată. Însă, Lajos Bozóki și Andrea Haris privesc clădirile ca pe o sursă de informație primară, care pot fi „ citite ” și interpretate asemeni documentelor păstrate în arhivă. Cei doi autori au realizat un mic ghid practic al structurilor și materialelor care trebuie investigate cu ocazia unei cercetări de parament pentru a se putea distinge cât mai clar diferitele etape de construcție, pentru a se identifica valorile arhitecturale și artistice, respectiv schimbările funcționale care au avut loc de-a lungul secolelor.

András Koppány dezbată un subiect care se ivește în mai multe studii, și anume legătura dintre cercetarea de parament și arheologie. Pornind de la metodologia cercetării de parament, specialistul analizează atât punctele de conexiune, cât și diferențele dintre

cele două abordări. Arheologul prezintă situația legală controversată și diferențele la nivelul înrădăcinării acestor două discipline în învățământul superior, oferind apoi patru exemple concrete în care cele două metodologii de cercetare au fost aplicate.

În viziunea lui István Feld, pe lângă cunoașterea detaliată din punct de vedere istoric a clădirilor, rolul cercetării de parament se leagă de descoperirea și conservarea valorilor estetice și arhitecturale ascunse. Cu toate că cercetările de parament au loc întotdeauna în strânsă legătură cu reabilitarea clădirilor (fără acest context nu pot avea loc investigații invazive extinse), studierea monumentelor (*Bauforschung*) are o perspectivă științifică mult mai vastă. Autorul privește clădirile istorice drept documente materiale. În viziunea lui cercetarea și interpretarea lor sistematică și amănunțită contribuie, de asemenea, la cunoașterea unei întregi așezări.

Judit G. Lászay subliniază faptul că cercetarea preliminară a clădirilor istorice nu poate fi niciodată atât de extinsă cât ajunge să fie cea din timpul lucrărilor de execuție. În introducerea autoarea prezintă dificultățile întâmpinate de istoricii de artă din Ungaria – comune și pentru specialiștii din România – dificultăți, care adesea fac aceste intervenții imposibile. În continuare, sunt prezentate patru studii de caz instructive care ilustrează varietatea și importanța informațiilor obținute cu ocazia observațiilor și cercetărilor de parament realizate de-a lungul lucrărilor de execuție.

Articolul semnat de Klára Mentényi prezintă perspectiva și potențialul major al investigațiilor de tip *Bauforschung* în cunoașterea detaliată a unui întreg oraș. Istoricul de artă relatează despre istoria cercetărilor care au avut loc în orașul Kőszeg, dar și despre posibilitățile și limitele cercetărilor care au avut loc de-a lungul anilor, în comparație cu alte proiecte vaste precum cel din Sopron.

Volumul oferă o viziune amplă despre istoria, teoria și practica cercetării de parament în Ungaria. Punctul forte al publicației este traiectoria vastă a analizei, parcursă pornind de la contextul istoric și de la cadrul internațional până la probleme specifice din Ungaria și Transilvania, oferind în același timp și clarificări terminologice. Studiile sunt semnate de specialiști de renume, cu experiență relevantă în domeniul complex și multiperspectivic al cercetării monumentelor istorice.

ZSOFIA GAL